

Гойхман М. І.

*к.т.н., здобувач, науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку НАН України, Україна*

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СТРУКТУРУ Й РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. На основі аналізу впливу банківської системи на структуру й розвиток національної економіки прийшли до висновку, що сформована на сьогодні в Україні банківська система підсилює сформовані економічні диспропорції в національній економіці та не в змозі вирішувати завдання економічного зростання. Вважаємо за доцільне розробити державну програму здійснення структурних змін у національній економіці, підтримки національного виробника шляхом вирішення проблеми фінансування інноваційних галузей економіки, фінансової та монетарної політики, здійснити реформування системи державного регулювання банківського сектора.

Ключові слова: банківська система, національна економіка, кредити, депозити, монетарна політика, облікова ставка.

Формул: 0; рис.: 5; табл.: 0, бібл.: 9

Goichman M. I.

*PhD in Technical Sciences, seeker of academic degree, Research Center for Industrial Problems of
Development of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine*

INFLUENCE OF BANKING SYSTEM IN UKRAINE ON THE STRUCTURE AND DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract. Based on the analysis of the impact of the banking system on the structure and development of the national economy, concluded that formed today in Ukraine banking system enhances the existing economic imbalances in the national economy and is unable to meet the challenges of economic growth. Considers it appropriate to develop a national program of structural changes in the national economy, support domestic producers by addressing the problem of financing innovation sectors of economy, fiscal and monetary policies to reform the system of state regulation of the banking sector.

Keywords : banking system , national economy, loans, deposits , monetary policy, the discount rate.

Formulas: 0; fig.: 5; tabl. 0; bibl.:9

JEL Classification: G 21, P 43, R 51, H 89

Гойхман М. И.

*к.т.н., соискатель, научно-исследовательский центр индустриальных
проблем развития НАН Украины, Украина*

ВЛИЯНИЕ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ НА СТРУКТУРУ И РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. На основе анализа влияния банковской системы на структуру и развитие национальной экономики, пришли к выводу, что сложившаяся на сегодня в Украине банковская система усиливает существующие экономические диспропорции в национальной экономике и не в состоянии решать задачи экономического роста. Считаем целесообразным разработать государственную программу осуществления структурных изменений в национальной экономике, поддержки национального производителя путем решения проблемы финансирования инновационных отраслей экономики, фискальной и монетарной политики, осуществить реформирование системы государственного регулирования банковского сектора.

Ключевые слова: банковская система, национальная экономика, кредиты, депозиты, монетарная политика, учетная ставка.

Формул: 0; рис.: 5; табл.: 0, библи.: 9

Вступ. Банківська система України становить нерозривну частину національної економіки та безпосередньо взаємодіє з різними секторами економіки країни в цілому. Серед яких найбільший взаємозв'язок з грошовою, кредитною, бюджетною, фінансовою системами, виробничою та невиробничою сферами, торгівельною системою, інформаційною та законодавчою системами, з фінансовим та інвестиційним ринком, ринком фінансових послуг та ринком цінних паперів і т.д. Враховуючи місце комерційних банків у системі взаємодії промислового та фінансового капіталів, необхідно підкреслити важливу роль, яку вони відіграють у підтримці відтворювального процесу. За допомогою інвестиційної діяльності банки можуть надавати як позитивний, так і деструктивний вплив на такі індикатори стану національної економіки, як ВВП, зайнятість населення, галузева структура національної економіки, динаміка зростання кількості підприємств приватного сектора тощо. Отже, основними завданнями банківської системи є створення оптимального середовища для мобілізації й вільного переливання капіталів, накопичення коштів для структурної перебудови національної економіки, розвитку підприємництва та підвищенням добробуту населення.

Вплив банків на структуру та розвиток національної економіки розглядають як на мікро - , так й з макроекономічного рівня, починаючи з представників класичної теорії. Й. Шумпетер сформулював тезу про вплив банківської діяльності на рівень і темпи зростання національного доходу. І.Фішер розглядав вплив банків на зростання обсягів грошової маси в процесі кредитування економіки. Кейнсіанська теорія представлена моделлю макроекономічної рівноваги IS- LM, що дозволяє знайти таке співвідношення ставки відсотка і рівня доходу, при яких одночасно досягається рівновага на товарному і грошовому ринках. Стосовно до відкритої економіки може бути використана модель Манделла - Флемінга, яка є розширеною версією моделі IS- LM та дозволяє аналізувати вплив макроекономічної політики держави як на внутрішню, так і на зовнішню рівновагу [4].

Сучасні економісти теж активно розробляють проблематику впливу банківського сектора на економічне зростання [1]. Інтенсивно ведуться дослідження з даної теми експертами міжнародних економічних і фінансових організацій, насамперед Світового банку, Міжнародного валютного фонду (МВФ) [3; 9].

Метою статті є визначення впливу банківської системи України на структуру й розвиток національної економіки.

Результати. Враховуючи те, що українська економіка знаходиться в стані рецесії, то для забезпечення економічного зростання національної економіки, в першу чергу, використовують інструменти монетарної політики, оскільки за допомогою регулювання кількості грошей в обігу можна впливати на якість зростання національного виробництва. Основна проблема полягає в тому, що при проведенні грошово-кредитної політики немає можливості управляти поведінкою всієї сукупності цільових змінних, тому вибирається певний набір проміжних та оперативних цілей. Такі компроміси, як правило, ускладнюють діяльність як відповідних державних фінансових інституцій, так і виконання вищевказаних завдань основним монетарним регулятором, в даному випадку, Національним банком України(НБУ).

У сучасній економічній ситуації головною метою монетарної політики в Україні є забезпечення стабільності грошової одиниці України [7]. В той же час, використання монетарних методів не сприяє економічному зростанню, оскільки гроші йдуть на фінансування дефіциту бюджету, який зростає швидкими темпами протягом останніх трьох років. Комерційні банки, як важливий інститут національної економіки, тісно пов'язані з бюджетною системою. Вплив бюджетного дефіциту на економіку значною мірою визначається способом його фінансування, який може бути представлений

наступними варіантами - кредитно - грошова емісія (монетизація), боргове фінансування (внутрішнє та зовнішнє), збільшення податкових надходжень. В умовах стагнації національної економіки в Україні активніше за все використовуються перші два. Протягом лише тільки 2013 р. портфель ОВДП (облігацій внутрішньої державної позики) у власності Національного банку України збільшились на 35,3 млрд грн, або 65% від загального приросту ОВДП в 2013-му [5]. Таким чином, 35,3 млрд грн. з емітованих НБУ коштів пішло на кредитування державного бюджету.

Одним з провідних інструментів грошово-кредитної політики у забезпеченні сталого економічного зростання є облікова ставка. В 2013 р. НБУ двічі знижував облікову ставку, в цілому, на 1 процентний пункт до рівня 6,5% [6]. В результаті застосування таких заходів відбулось незначне зниження процентної ставка за кредитами в національній валюті (значення коефіцієнта кореляції 0,5, тобто середній ступінь взаємозв'язку вхідних і вихідних змінних) та зростання номінального ВВП (значення кореляції -0,4, тобто, середній ступінь оберненого взаємозв'язку). В той же час, спостерігаємо вкрай низьку кореляцію між обліковою ставкою та індексом споживчих цін - 0,239, що свідчить про те, що основна мета монетарної політики – стабільність цін, не залежить від даного монетарного інструмента (для розрахунку коефіцієнтів кореляції автором використано дані НБУ та Держкомстату України за 2005 – 2013 роки) [2; 6].

Застосування стандартних методів монетарної політики не дає ефекту не тільки в Україні, але в більшості країн світу. Тому в умовах кризи для запобігання колапсу Центральні банки різних країн використовують нестандартні заходи монетарної політики. Після зниження облікових ставок, банки опинились в ситуації, коли номінальні процентні ставки були близькі до нуля, отже, знижувати їх для стимулювання національної економіки, вже не було можливості. Наразі в економічній літературі не існує усталеного визначення такої категорії [1]. Ми вважаємо, що сучасні заходи нетрадиційної монетарної політики можна поділити на дві основні групи: заходи пом'якшення (заходи кількісного пом'якшення (quantitative easing), заходи кредитного пом'якшення (credit easing)) і сигнальні заходи. Даній підхід ґрунтується на роботі Боріо і Дісьюатат [9]. Відмінність цих методів визначається принципом впливу на національну економіку. На наш погляд, такий поділ представляється більш ефективним, за інші, так як заходи кількісного пом'якшення, і заходи кредитного пом'якшення відрізняються спільною рисою: вони безпосередньо впливають на економіку, а сигнальні заходи впливають опосередковано очікування економічних агентів. Проте, кількісне пом'якшення і кредитне пом'якшення істотно розрізняються за методами проведення політики.

Аналіз впливу політики кількісного пом'якшення на фінансовий ринок свідчить про її неефективність, оскільки від неї більше виграють спекулянти, ніж економіка, при цьому наявність надлишкової ліквідності призводить лише до роздування цін на активи і виникнення сильної нерівності в доходах [1]. Ступінь впливу програми на реальну економіку – мінімальна, оскільки аналіз параметрів національної економіки США показує, що економічний ефект з точки зору стимулювання сукупного попиту і прискорення інфляції мінімальний. Отже, основною проблемою, що стоїть перед ФРС є вибір правильної тактики виходу з програми кількісного пом'якшення.

Класичним методом стимулювання економічного зростання є вплив на рівень процентної ставки, оскільки держава формулює переваги учасників ринку щодо рівня споживання або накопичення, які, в свою чергу, впливають на стратегію поведінки банків щодо збільшення або зменшення кредитування. В Україні в 2013 р. збільшились середньозважені ставки за кредитами, наданими фізичним та юридичним особам у національній валюті до 16,90 %, в той же час, за кредитами в іноземній валюті

зменшилися до 8,52 % [8]. Не зважаючи на високі процентні ставки, за 10 місяців 2013 р. загальний обсяг кредитів бізнесу і населенню за даними балансів банків виріс на 56 млрд грн., або на 7,2% [6].

Аналіз кредитування національної економіки свідчить про наявність глибоких диспропорцій – більше 57% кредитів направляється у дві галузі - переробна промисловість (20,4%) та оптової й роздрібною торгівлі (37,3%) (рис. 1). В той же час, більшість галузей залишається недокредитованими. Особливо це стосується високотехнологічних галузей виробництва - виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (0,8%), виробництво електричного устаткування (1,3%), інформація та телекомунікації (1,3%), комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність (0,4%) [6]. Дана ситуація свідчить про збереження матеріального виробництва, як основи національної економіки. В той час, як в усьому світі основою постіндустріального суспільства є виробництво послуг та інформації. Нині в розвинених країнах у цій сфері зосереджено 70-80 % ВВП й загальної чисельності зайнятих осіб, понад 2/3 капіталовкладень та основного капіталу.

Рис. 1. Кредити, надані банками у розрізі видів економічної діяльності (станом на 01.11.2013 р.)

Джерело: складено за даними НБУ

Таким чином, нагальною проблемою для України є диверсифікація промислового виробництва. Саме економічна криза дає можливість здійснити реструктуризацію національної економіки та створити умови для забезпечення нової якості економічного зростання за рахунок інтенсивних чинників і, перш за все, реалізації інноваційної моделі розвитку країни. Але, на жаль, ця можливість не використовується ані державними органами, ані безпосередньо великим бізнесом. Аналіз кредитування банками національної економіки свідчить про те, що банківські установи використовують кредити для фінансування власного бізнесу або бізнесу пов'язаних осіб. Одночасно малий та середній бізнес скорочується (за 2010–2013 рр. кількість малого бізнесу скоротилася майже вдвічі із втратою понад 2 млн. робочих місць). На наш погляд, розширення доступності кредитів стане можливим лише після врегулювання інституційних проблем розвитку національної економіки (корупція, відсутність прозорості державної влади, вирішення проблеми захисту прав кредиторів тощо).

Враховуючи стагнацію ринку нерухомості та автомобільного ринку, комерційні банки активно почали кредитувати населення (побутова техніка, портативна електроніка, меблі, одяг, будівельні матеріали тощо). Згідно з даними НБУ, в 2013 р. обсяг споживчих кредитів, виданих українськими банками, склав 135,1 млрд.грн., що на 9% більше кінця 2012 р. та складає 80% у всіх кредитів, які отримали фізичні особи [6]. В той же час, кредитування домогосподарств національної економіки характеризується сильною територіальною диспропорційністю – 64% кредитів приходить на 4 області (рис. 2).

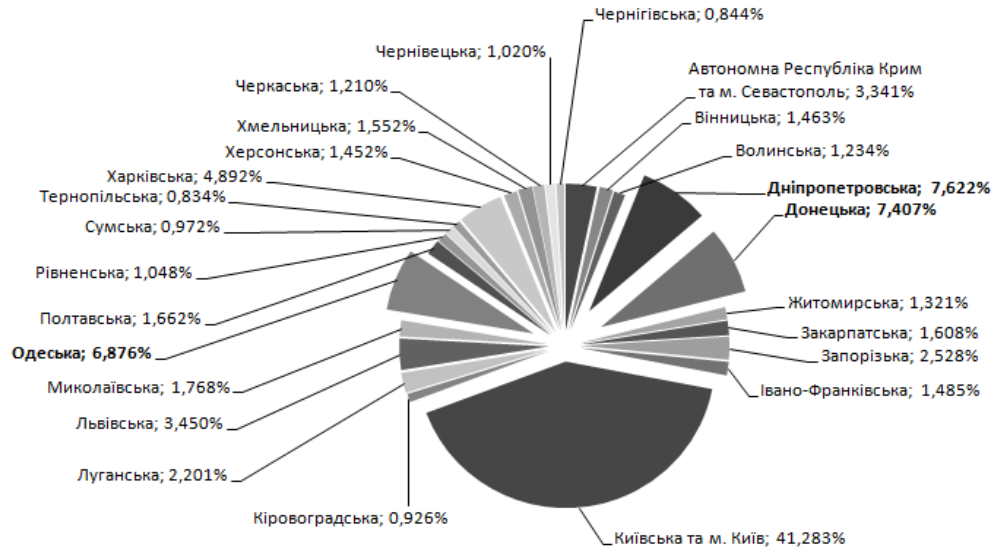

Рис. 2. Кредити банків домашнім господарствам у розрізі регіонів (станом на 01.11.2013)
Джерело: складено за даними НБУ

Ті ж диспропорції спостерігаються і в розподілі депозитів домогосподарств – 60 % депозитів приходить на 4 регіони – Київський, Дніпропетровський, Донецький та Одеський (рис. 3).

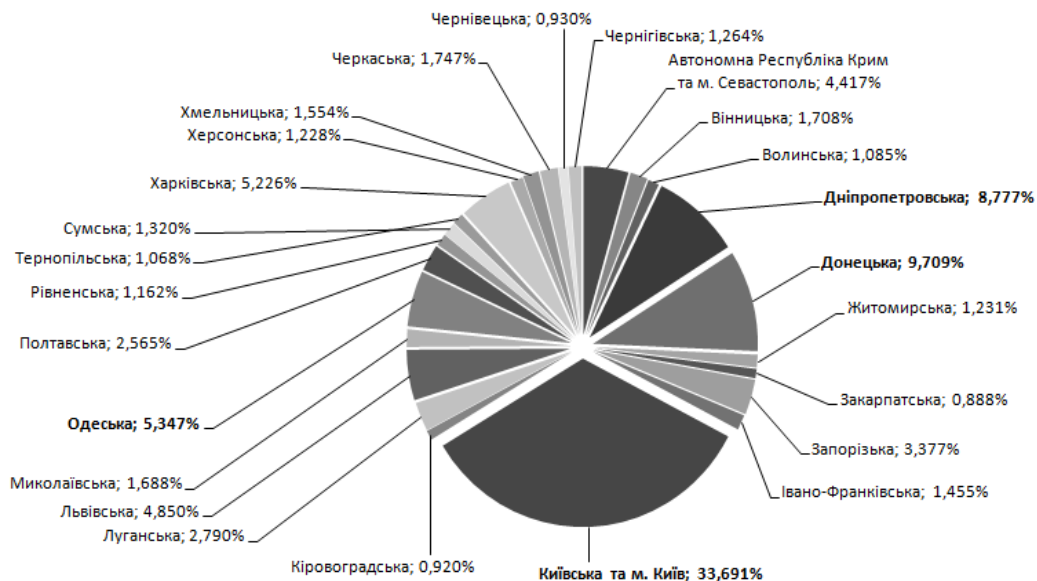

Рис. 3. Депозити домашніх господарств у розрізі регіонів (станом на 01.11.2013)
Джерело: складено за даними НБУ

Дана ситуація є наслідком диспропорційності в розподілі доходів серед населення України за територіальним принципом. В Україні лише в 5 областях заробітна плата перевищує середню по країні - у м. Києві, Донецькій, Дніпропетровській, Київській та Луганській областях. Найнижчий рівень заробітної плати стабільно спостерігається у Тернопільській, Волинській, Чернігівській та Херсонській областях і не перевищував 76,1 % від середнього по національній економіці [2].

Низький рівень доходів населення призводить до неможливості погашення кредитів, в результаті чого зростає проблемна заборгованість банківської системи. За даними НБУ, за 9 місяців 2013 р. обсяг кредитних операцій, які увійшли в третю, четверту і п'яту категорію кредитів, виріс на 22,37 % [6]. Рівень проблемної заборгованості підприємств перед банками в жовтні 2013 виріс на 4%, або 2,3 млрд грн.[6]. Прострочення зростає протягом усього 2013 року - у січні-жовтні воно зросло на 9%, або на 4,6 млрд грн. Всього на 01.11.13 р. юрособи прострочили платежі по кредитах на 56,6 млрд грн. Найбільший приріст проблемної заборгованості станом на 01.11.13 р. спостерігався в сфері торгівлі, будівництві, добувній промисловості (рис. 4).

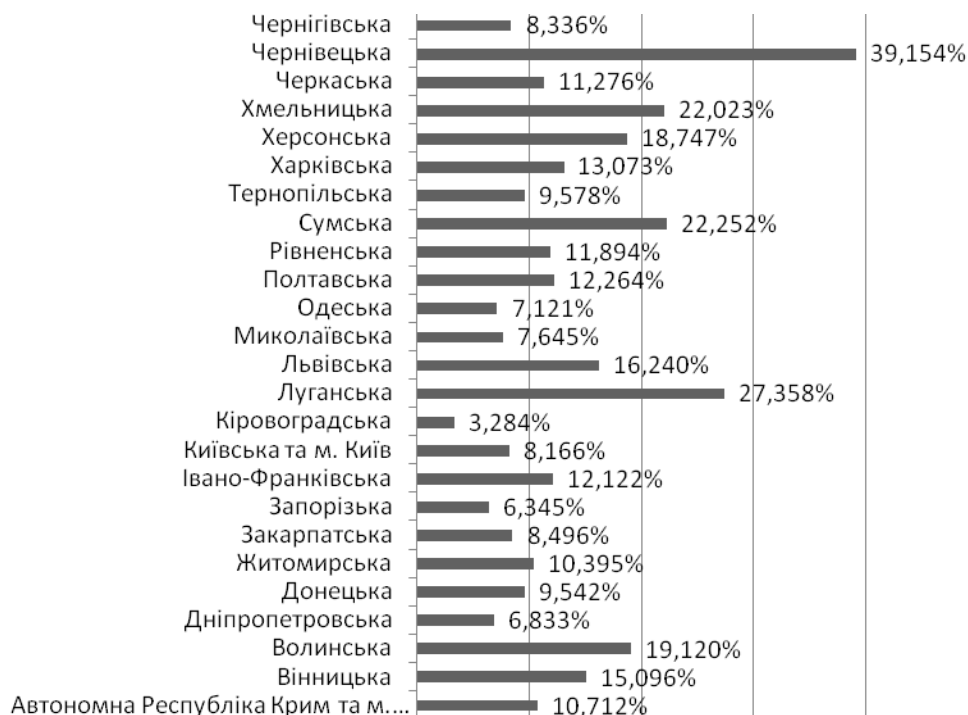

Рис. 4. Прострочені кредити за видами економічної діяльності (станом на 01.11.13)

Джерело: складено за даними НБУ

Високі обсяги проблемних кредитів суттєво погіршують фінансовий стан банків, оскільки відбувається втрата активів, що приносять дохід. Накопичення проблемних позик серйозно гальмує банківський кредитний ринок, який продовжує «ломбардизуватися», орієнтуючись на короткострокові кредити та високі проценти, а його ємкість зростає досить повільно порівняно із депозитним сегментом бізнесу.

Проте, це свідчить також про проблеми реального сектора національної економіки, який не спроможний погашати кредити. Найбільша кількість прострочених кредитів у Чернівецькій, Луганській, Сумській та Хмельницькій областях (рис. 5), що, в свою чергу, підсилює диспропорційність розвитку регіонів національної економіки.

Рис.5 Прострочені кредити, надані банками підприємствам у розрізі регіонів (станом на 01.11.13)

В результаті зменшення кредитування національної економіки, в Україні спостерігається загроза кредитного стиснення, яке негативно вплинуло на американську економіку в роки Великої депресії і зараз загрожує Європі і Штатам. Спочатку банки поступово скорочують обсяги видачі кредитів, тому що ситуація в національній економіці погіршується і ризики неповернень по кредитах зростають. Через це в економіці утворюється дефіцит грошей, ситуація на ринках знову погіршується, правила кредитування знову стають суворіше і так вся фінансова система починає стискатися.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи вплив банківської системи на структуру й розвиток національної економіки, можна зробити висновок, що банки, які є основним невід'ємним елементом національної економіки, прямо або опосередковано пов'язані з усіма системами національної економіки. Сформована на сьогодні в Україні банківська система тільки підсилює сформовані економічні диспропорції в національній економіці та не в змозі вирішувати завдання економічного зростання. Вважаємо за доцільне розробити державну програму здійснення структурних змін у національній економіці, підтримки національного виробника шляхом вирішення проблеми фінансування інноваційних галузей економіки, фіскальної та монетарної політики, здійснити реформування системи державного регулювання банківського сектора.

Література

1. Азаренкова, Г. Вплив політики кількісного пом'якшення на фінансовий ринок [Текст] / Г. Азаренкова, І. Шкодін, М. Гойхман // Вісник НБУ. – 2013. – № 12. – С. 4–9.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дослідження Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/research/index.aspx>.
4. Курс экономической теории [Текст] / Под общей редакцией проф. Чепурина М. Н., проф. Киселевой Е. А., – Киров. – «АСА», 2006.
5. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

6. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Основних засадах грошово-кредитної політики на 2013 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127394>.
8. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за листопад 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=673426&cat_id=58038.
9. Borio, C. Unconventional monetary policies: an appraisal [Text] / C. Borio, P. Disyatat // *BIS Working Papers*. – 2009. – № 292. – 36 p.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2014   © Гойхман М. І.

References

1. Azarenkova, H., & Shkodina, I., & Hoixman, M. (2013). Vplyv polityky kilkisnoho pomiakshennia na finansovyi rynok. *Visnyk NBU*, 12, 4–9.
2. *Derzhavnyi komitet statystryky Ukrainy*. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. *Doslidzhennia Mizhnarodnoho valiutnoho fondu*. Available at <http://www.imf.org/external/research/index.aspx>
4. Chepurny, M. N., & Kyseleva, E. A. (2006). *Kurs ekonomicheskoi teorii*. Kyrov: «ASA».
5. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. Available at www.minfin.gov.ua
6. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. Available at <http://www.bank.gov.ua>
7. *Osnovny zasady hroshovo-kredytnei polityky na 2013 r*. Available at <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=127394>
8. *Osnovni tendentsii hroshovo-kredytneho rynku Ukrainy za lystopad 2013 roku*. Available at http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=673426&cat_id=58038
9. Borio, C., & Disyatat, P. (2009). Unconventional monetary policies: an appraisal. *BIS Working Papers*, 292, 36.

Received 12.03.2014   © Goichman M. I.